

4 НАВУЧАЦА, КАБ МАХЛЯВАЦЬ

Адкуль наогул узьўся гэты падыход: пайдзі навучыся прафесіі, каб больш удала красці?

7 СЕПАРАТЫСЦКІЯ ТРЭНДЫ НА ФОНЕ АДЗІНСТВА

Уся Германія 3 кастрычніка святкуе дзень адзінства. Фонам для святкавання стала мода на стварэнне рэгіянальных партый і праектаў

10 АЎТАР ПЕРШАГА БЕЛАРУСКАГА ГІМНУ

Твор Рагоўскага на словы Купалы доўга выкарыстоўваўся у беларускім асяроддзі як нацыянальны гімн

11 ПАЛЕСЕ ВАЧЫМА АРКАДЗЯ СМОЛІЧА

Аркадзя Смоліча паслядоўна цікавіў нацыянальны склад насельніцтва. Яму хацелася пераканацца, што праведзеныя ў Мінску межы паміж Беларуссю і Украінай былі слушнымі

Акопваемся па ўсіх франтах

Каб спрацаваць з Расіяй, трэба мець жалезабетонныя аргументы і моцны надзейны тыл

Сяргей ПУЛЬША

Лукашэнка працягвае дасылаць сігналы кіраўніцтву Расійскай Федэрацыі. Ён дзейнічае ў простым, як граблі, стылі і не хавае сваіх намераў, мяркуючы, што сумленнасць — лепшая палітыка.

На сустрэчы з кіраўніком Дзяржаўнага мытнага камітэта Юрыем Сянько ён сказаў: «Я хачу мець поўную інфармацыю пра паслугі, якія мы аказваем Расійскай Федэрацыі (бо Расія толькі дзякуючы нашай мытні абараняе свае інтарэсы на заходнім напрамку, і абавязна яна на мытных органах Беларусі), каб я быў у курсе справы для размовы з кіраўніцтвам Расійскай Федэрацыі». То бок, відавочнае жаданне «выставіць рахунак» партнёру па ЕАЭС, Мытным саюзе і Саюзнай дзяржаве.

Тактыка не новая. Але вельмі цікава, як яна працуе. Калі ў нас была «замарозка» адносна ў Еўропай, беларускі кіраўнік шматкроць паўтараў: Беларусь для Захаду — гэта «іхняе ўсё». Маўляў, толькі мы паставілі надзейную заслону мігрантам з Усходу і Сярэдняй Азіі. Толькі мы спыняем тут велізарны наркатрафік. І за гэта Еўропа нам вінная да скону: не тое што «санкцыі», нам за гэта прыплючваць трэба. Хоць памежнае супрацоўніцтва з ЕС ніколі не спынялася, а нават узмацнялася і развілася. Напрыклад, мадэрнізацыя беларуска-літоўскай мяжы ў самыя крызісныя ў адносінах РБ і ЕС 2012–2014 гады пацягнула больш чым на 600 тысяч еўра, якія выдаткавалі еўрапейскія падаткаплатнікі. А на мадэрнізацыю польска-беларускай

мяжы ў тым жа годзе сродкі далі швейцарцы (у польскіх грошак 51 мільён злотых).

Зараз з Еўропай мы нібыта сябруем, і нават не ўздыхаем пытанне пра тысячы чачэнцаў, якія аселі ў Брэсце ў надзеі патрапіць у Польшчу. Але Лукашэнка вырашыў, што кепскі той пісталет, які не страляе ў абодва бакі. І, глядзячы па ўсім, вырашыў «пастраляць» у бок Расіі тымі ж аргументамі, якімі раней карыстаўся ў адносінах з ЕС. А паколькі з Еўропы ў Расію не бягуць ні мігранты, ні наркатыкі, ён знайшоў больш зручнага для Расіі ворага — санкцыйныя тавары.

Амаль адначасна з пачаткам антырасійскай рыторыкі інфармацыйнае агенцтва Мінабароны «Ваяр» распаўсюдзіла цікавую інфармацыю пра камандна-штабныя вучэнні на палігоне «Лепельскі». На адным з яго этапаў адпрацоўваліся «пытанні арганізацыі вываду мірнага насельніцтва з умоўнага населенага пункта, занятага незаконнымі ўзброенымі фармаваннямі». Паводле задумкі, незаконныя ўзброеныя фармаванні занялі ўмоўны населены пункт Жыліна з мэтай схілення мірнага насельніцтва на свой бок. Прадстаўнікі Узброеных Сіл і Міністэрства ўнутраных спраў павінны былі правесці перамовы аб вывадзе мірнага насельніцтва з небяспечнага перыметра, а ў выпадку нязгоды сепаратыстаў — правесці аперацыю па зачыстцы і блакаванні горада.

Нічога не нагадвае? Украінскія СМІ, якія гэтую падзею заўважылі, назвалі вучэнні «Славянск-2016».

Амаль адразу кіраўнік Беларусі сустрэўся з кіраўніком ваенна-прамысловага комплексу Сяргеем Гурулёвым. І таксама «амаль адразу» Гурулёў вылятае ў Кітай у складзе прэзідэнцкай дэлегацыі. Сам Лукашэнка накіроўваецца ў Кітай з 28 па 30 верасня. У ходзе візіту ён

**Лукашэнка
«мацуе
абарону»
напярэдадні
размоваў
з Расіяй**

правёў перамовы са Старшынёй КНР Сі Цзіньпінам, прэм'ерам Дзяржаўнага савета КНР Лі Кэцянь, старшынёй Усекітайскага камітэта Народнага палітычнага кансультацыйнага савета Кітая Юй Чжэньшэнам і старшынёй Пастаяннага камітэта Усекітайскага сходу народных прадстаўнікоў Чжан Дэцзяном.

Напярэдадні візіту эксперты аднагалосна сцвярджалі: Лукашэнка хоча ад Кітаю грошай. Зразумела, а хто ж іх не хоча? Праўда, Кітай дае не «жывыя» аблігацыі, а толькі «звязаныя» крэдыты пад канкрэтныя прыбытковыя інвестыцыйныя праекты. З гэтым у нас праблема, як неаднаразова заўважаў сам Аляксандр Рыгоравіч.

Вось тут і спатрэбіўся Гурулёў, які на базе айчынных машын МЗКТ і кітайскіх ракетных тэхналогій стварыў гонар беларускага ВПК — РСЗА «Паланэз». Кажуць, на падыходзе другая мадыфікацыя гэтых машын. І не выключана, што ў ходзе вучэнняў пад Лепелем беларускае войска вызначылася, што можа, і што не можа даць беларускі ВПК для паўнаўартаснага супраціву «гібрыднай пагрозе», і што мы можам атрымаць для гэтага ад Кітаю.

І, канешне ж, гэта пэўны «шчаўчок па носе» для Расіі. Маўляў, на Федэрацыі свет клінам не сышоўся. У нас і апроч РФ, ёсць магутны саюзнік, які, у выпадку чаго, дапаможа маральна і фінансава. Праўда, пра апошняе можна сцвярджаць, калі Лукашэнка прывязе з Паднябеснай пэўныя грошы, але, як ужо казалася, менавіта затым там быў Гурулёў. Дый цікава, што знайшоў у Кітаі званы «ліберал» Кірыла Руды, які зараз там кіраўнік дыпламацыі...

Такім чынам, відавочна, што Лукашэнка «мацуе абарону» напярэдадні далейшых размоваў з кіраўніцтвам «асноўнага саюзніка і стратэгічнага партнёра». Прычым, мацуе яе «па ўсіх франтах» — і ў вайскавай галіне таксама. З чаго вынікае, што «разбор палётаў» будзе вельмі няпросты.

ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

Вынікі і выклікі

Сяргей САЛАЎЕЎ

У дзяржаве ўсё ідзе паводле плану. Лукашэнка лётае ў Кітай, дэпутаты старога парламенту занятыя бюджэтам. А вось у апазіцыі ўсё незаўважна віруе, асабліва пасля таго, як Алена Анісім і Ганна Канапацкая патрапілі ў «палату №6».

Пасля доўгіх дыскусій Аб'яднаная грамадзянская партыя, ад якой Ганна Канапацкая ішла на выбары і сябрам якой з'яўляецца, вырашыла не прапаноўваць ёй адмовіцца ад дэпутацкага мандата. Канапацкая будзе працаваць у заканадаўчым органе краіны.

І вось тут узнікла пытанне, на якое ўвагу звярталі хіба што гадоў 15 таму. У Канапацкай — паспяховы бізнес, а дэпутатам нельга займацца ніякімі іншымі справамі, апроч дабрачыннасці. І таму бізнесоўка вырашыла пакінуць сваю справу.

На маёй памяці аналагічны выпадак адбыўся, калі ад бізнесу дзеля дэпутацтва адмовіўся Сяргей Скрабец. Абраны дэпутатам у 2000 годзе, ён пакінуў пасаду дырэктара канцэрна «БелБабаеўскае».

Канапацкай ёсць на каго пакінуць справу. Балазе, бацька дэпутаткі ад АПП — вядомы бізнесмен Анатоль Трухановіч.

«У нас вельмі добрая, дружная сям'я, адчуваю падтрымку бацькоў, сястры ў любой сітуацыі. Бацька заўсёды мяне вучыў паступаць па сумленні, па гонару і па розуме... Тата патэлефанаваў і сказаў: «Ні ў якім разе не складай мандат!» Мой бацька заўсёды быў прыхільнікам пераменаў, лібералізацыі эканомікі, ён чалец АПП, сябар Міхаіла Чыгіра, менавіта яны прывялі мяне на першы ўстаноўчы з'езд партыі. У нашай сям'і любяць паўтараць прымаўку: дзе нарадзіўся, там і спатрэбіўся. Таму меркаванне таты адназначнае: трэба ісці ў парламент і працаваць», — распавяла Канапацкая.

І, дарэчы, у парламенце яна будзе зарабляць менш, чым у сваёй фірме, якая кансультуе інвестараў у Беларусь.

Канапацкая пакуль не вызначылася са сваімі памочнікамі. А вось Алена Анісім некаторых ужо абрала.

Ёй складаней, яна прайшла па рэгіёне. А таму яе памагатыя павінны заставацца «на месцах», у акрузе, у Стаўбцоўскім раёне. Паводле заканадаўства, дэпутату дазваляецца мець да 5 памочнікаў, адзін ці два (стаўка ці паўстаўкі) могуць атрымліваць заробак, іншыя ж мусяць працаваць на грамадскіх пачатках. У Гарадзеі памочнікам Анісім стане Леанід Качановіч, у Коласаве — ягоны брат Анатоль Качановіч. Цяпер дэпутатка шукае памочніка па Стоўбцах.

«Што тычыцца сталага памочніка, які будзе працаваць на стаўцы, то яшчэ шукаю. Нехта адмаўляецца па сямейных абставінах, іншыя — толькі ўладкаваліся на новую працу», — кажа Алена Анісім. Яна лічыць, што асноўным памочнікам павінен быць юрыст, які будзе дапамагаць дэпутатцы з прававымі працэдурамі.

Канешне, дэкларуюць дэпутаткі кожны сваё. Канапацкая адразу пойдзе ў бой за змену выбарчага заканадаўства, Анісім — за беларускую мову. Але змагацца ім давядзецца і з іншымі праблемамі. Напрыклад, з напаўняльнасцю бюджэту самымі скрайнімі сродкамі.

Вось, напрыклад, наш урад за квартал да завяршэння года адкарэктаваў аб'ёмы квот на вытворчасць алкаголю, што рэалізуюцца на мясцовым рынку. У два разы скарачана квота на выпуск беларускай тэкілы, сур'ёзна зрэзаныя планы па рому і віскі. Зменшаны квоты на выпуск гарэлкі і лікёра-гарэлачных вырабаў, «вінаў плодовых мацаваных марачных, палепшанай якасці і спецыяльнай тэхналогіі».

А вось павялічаныя квоты на каньяк, віна фруктова-ягадных, віны вінаградныя і брэндзі. То бок, павялічваецца выпуск прадукцыі нізкай цэнавай катэгорыі (апроч каньяку, ён проста папулярны) і, адпаведна, нізкай якасці. Значыць, ні пра якую «культуру піцця» і супраціў алкагалізацыі насельніцтва размова не ідзе.

І гэта ў тых часы, калі МУС Беларусі працягвае барацьбу за ўзнаўленне практыкі забароны продажу алкаголю ў начны час — з 22 да 9 раніцы.

Прыглядзецца новым дэпутатам давядзецца і да дзейнасці дэпутатаў старых. Прынамсі, «песімістычны» бюджэт, пра які мы шмат пісалі, можа стаць вельмі аптымістычным. Не па нашай правіне, канешне.

Калі прадстаўнікам нафтаздабываючых краін не ўдасца дамовіцца аб сумесных дзеяннях, то кошты барэля нафты могуць

упасці ніжэй за 20 долараў. Гэта прагноз міністра нафты і горнаруднай прамысловасці Венесуэлы Эўлохія дэль Піна. А міністр нафтавай прамысловасці Алжыра Нудзін Бутэрфа заявіў, што нафта можа зноў знізіцца да 30 долараў.

Справа ў тым, што пасля зняцця санкцый з Ірана, той адваёўвае свае пазіцыі на нафтавым рынку любымі сродкамі. І не гатовы абмяжоўваць яе здабычу. А ў АПЕК няма ніякіх рычагоў, каб прымусяць сваіх чальцоў выконваць падпісанія дамоўленасці. І шанцаў, што падзенне цэн будзе спыненае, практычна ніякіх.

А Беларусь моцна залежыць ад кошту нафты. Нафтапрацоўка — адна з асноўных крыніц паступлення ў краіну валюты. Чым танней нафта, тым менш грошай. Калі змрочныя прагнозы апраўдаюцца, «песімістычны» бюджэт з 35 доларамі за барэль будзе выглядаць «аптымістычным». І яго давядзецца карэктаваць.

А ў стане апазіцыі ёсць яшчэ адна інтрыга. Рух «За Свабоду» выбірае новага лідара.

Аляксандр Мілінкевіч, які быў старшынёй руху з 2006 года, заявіў, што не будзе балтавацца на наступны тэрмін. Лічыцца, што галоўныя прэтэндэнты на новага лідара Руху — цяперашні намеснікі Алесь Лагвінец і Юрась Губарэвіч. Аднак, як кажуць у Руху, не ўсё так адназначна.

«Яшчэ толькі пачаліся рэгіянальныя сходы, і там могуць вылучацца іншыя кандыдатуры. Я б не разглядала толькі гэтыя дзве кандыдатуры», — кажа сябра Рады Руху «За Свабоду» Іна Кулей. Паводле яе меркавання, інтрыга будзе захоўвацца да апошняга моманту. З ёю салідарны каардынатар руху па Магілёўскай вобласці Аляксандр Сілкоў. Паводле Сілкова, самае цікавае, што ўпершыню «нават мы не ведаем вынікаў выбараў».

Не хапала яшчэ, каб апазіцыя ў сваіх выбарах ператварылася ва ўладу з загадзя вызначанымі вынікамі выбараў.

ФІГУРЫ ТЫДНЯ

Шымон Перэс

Ураджэнец Беларусі і экс-прэзідэнт Ізраілю памёр на 94-м годзе жыцця пасля перанесенага два тыдні таму інсульту.

Перэс нарадзіўся ў вёсцы Вішнева Валожынскага раёна і некаторы час таму прыязджаў на сваю малую радзіму з прыватнымі візітамі. Дома, дзе жыла сям'я Перэс, ужо няма, а вось калодзеж прэзідэнта Ізраіля пазнаў.

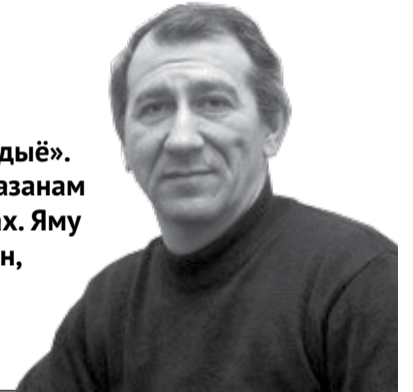
Шымон Перэс з'ехаў з Беларусі ў 1934-м, 11-гадовым хлопчыкам. З'ехаў разам з бацькамі, але ў роднай вёсцы Вішнева Валожынскага раёна засталіся шматлікія сваякі, у тым ліку любімы дзед — рабін Цві Мельцэр. Менавіта ён пазнаёміў маленькага Шымона з габрэйскай бібліяй Торай, яны разам вывучалі Талмуд. Дзед іграў на скрыпцы, чытаў хлопчыку Дастаеўскага і Талстога.

Перад ад'ездам унука ў Палесціну Цві Мельцэр даў наказ Шымону: «Заставайся габрэем, заставайся чалавекам...». У пачатку вайны нацысты сагналі яўрэяў Вішнева ў драўляную сінагогу, дзе спалілі жывцом.

Экс-прэзідэнт Ізраіля Шымон Перэс памёр без пакут, і нават пасля смерці дапамог іншым людзям. Рагавіцы яго вачэй былі ахвяраваны пацыентам, якія маюць патрэбу ў трансплантацыі, паведаміў яго лекар.

Юрый Базан

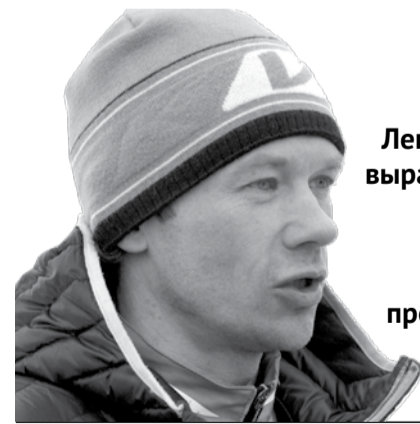
Пад Мінскам пахавалі заснавальніка «Аўтарадыё». Развітанне з Юрыем Базанам адбылося ў Міханавічах. Яму было 54 гады, памёр ён, паводле папярэдніх звестак, ад інсульту.

Юры Базан аказаўся адзіным у беларускай медыйнай прасторы, на каго «павесілі» калектыўную адказнасць за «няправільнае» асвятленне кампаніі выбараў прэзідэнта ў снежні 2010 года.

12 студзеня 2011 года Рэспубліканская камісія па тэлебачанні і радыёвяшчанні, кіраванне якой сумяшчаў з пасадай міністра інфармацыі Алег Праляскоўскі, загадала калектыву «Аўтарадыё» згарнуць вяшчанне. Фармальнай прычынай для закрыцця стаў «распаўсюд матэрыялаў, якія ўтрымліваюць публічныя заклікі да экстрэмісцкай дзейнасці». Менавіта так былі ацэнены выступы кандыдатаў у прэзідэнты Уладзіміра Някляева і Андрэя Саннікава, якія прагучалі ў эфіры радыё. У прыватнасці, лідар «Еўрапейскай Беларусі» заклікаў выбарцаў вырашаць лёс краіны не на кухні, а на плошчы.

Як толькі скончыліся навагодне-калядныя святы, у дзверы «Аўтарадыё» пагрукаліся нязваныя госці з Беларускай дзяржаўнай інспекцыі электрасувязі. І з парога загадалі выключыць перадатчык. Адзіная прыватная радыёстанцыя ў Беларусі, якая вяшчала не з дзяржаўнага, а з уласнага перадатчыка, была знішчаная.

Сяргей Далідовіч

Лепшы беларускі лыжнік вырашыў аднавіць кар'еру і пачаў рыхтавацца да свайго 12-га запар чэмпіянату свету, які пройдзе ў фінскім Лахці.

Дзеля гэтага Сяргей Далідовіч пакінуў пасаду кіраўніка мужчынскай лыжнай зборнай. Дарэчы, і трэнер жаночай лыжнай зборнай Віктар Камоцкі таксама пакінуў пасаду. Галоўным трэнерам зборнай Беларусі па лыжных гонках стаў Іван Лістапад.

У Кубку свету Далідовіч дэбютаваў у 1993 годзе, у сакавіку 2001 года атрымаў сваю першую перамогу на этапе Кубка свету. Прымаў удзел у 11 чэмпіянатах свету, на якіх выходзіў на старт у 34 дысцыплінах. На Алімпійскіх гульнях лепшым дасягненнем Сяргея Далідовіча стала 5-е месца ў мас-старце на 50 кіламетраў у Сочы-2014. Пасля Алімпіяды лыжнік быў уганараваны ордэнам Пашаны.

60%

сіадмінаў ужо пацікавіліся, што яны маглі б «запазычыць» з дадзеных працадаўцы, і ўжо гатовыя прыхапіць карпаратыўныя сакрэты

Навучацца, каб махляваць

Дзяніс ЛАЎНІКЕВІЧ

Сацыёлагі называюць сённяшніх маладзёнаў — «пакаленне Z». І спрабуюць у ім разабрацца, адшукаць яго матывы ды памкненні. Але мяне бліжэйшае знаёмства з «пакаленнем Z» прывяло да непрыемнага адкрыцця: маладыя людзі адмыслова рыхтуюцца да таго, каб у жыцці паводзіць сябе несумленна.

Хто лепш за ўсіх іншых ведае, што адбываецца ў фірме? Галоўны бухгалтар? Генеральны дырэктар? Дзяўчынка — офісны менеджар? Не. Верагодней за ўсё, гэта сіадмін — той самы «кампутаршчык», што адзіны прыходзіць на працу ў футболцы і джынсах і незразумела чым займаецца ў сваім невялікім пакойчыку. Менавіта ён кантралюе ўсе інфармацыйныя плыні і часам ведае тое, пра што супрацоўнікі ніколі не паведамаць кіраўніцтву. Але ж у беларускіх (як і агулам постсавецкіх) рэаліях такое веданне робіцца занадта шматсэнсоўнай рэччу.

У выдатным навуковым зборніку «Трансфармацыі ментальнасці беларусаў у XXI стагоддзі» ёсць цікавае даследаванне, якое мае назву «Структура ідэнтычнасці беларускіх калгаснікаў на пачатку XXI ст.: паміж панам і жыдам». У ім цудоўна раскрыта, як гістарычна фармавалася ментальнасць беларускага селяніна, які ўладзе «пана» ды розуму і грошам «жыда» супрацьстаўляў уласную хітрасць ды здольнасць падпарадкоўвацца, трымаючы ў кішэні адвечную дулю. Сёння тыя сяляне, якіх апісвае даследаванне, перабраліся ў буйныя гарады. Але свой лад мыслення захавалі.

Але ж пра ўсё па чарзе. Нейкі час таму я зразумеў, што мне ўжо не хапае ведаў, каб утаймаваць усю кампутарную тэхніку

ў сваёй кватэры. Калі ў цябе тры ноўтбукі, занадта разумны тэлевізар, планшэт/смартфон/Wi-Fi-роўтэр/кабельны мадэм ды іншая кампутарная трасца і халера, то ў пэўны момант пачынаеш пачувацца несамавіта. Вырасціць праблему недастатковай уласнай дасведчанасці я вырашыў праз навучальныя курсы — караценькія, усяго на адзін месяц, па спецыяльнасці «Сістэмны адміністратар». Гэтага цалкам дастаткова, каб здолець утаймаваць хеўру хатняй электронікі.

Калі я патрапіў у навучальную групу, то, натуральна, пачаў прыглядацца да тых, з кім разам мусіў вучыцца. Знаёміцца, назіраць. І вось што ўбачыў. Траціна навучэнцаў — людзі прыблізна 40–50 гадоў, якія проста павышаюць сваю кваліфікацыю. Праца ў іх ёсць, але яны хочуць зарабляць больш або лепей выглядаць у параўнанні з калегамі.

— гэта адна з самых нізкааплатных прац у ІТ-сферы. А пасля нечакана адзін такі хлопец расправёў мне гісторыю, як яго знаёмы, які працаваў сіадмінам, заклаў «лагічную бомбу» ў бухгалтарскую сістэму сваёй фірмы. Яна перыядычна правярала ведамасці на атрыманы зарплаты, і калі з іх знікла прозвішча сіадміна, лагічная бомба знішчыла ўсю інфармацыю на кампутарах.

Хлопец раскаваў гэта, і было бачна, як яму падабаецца такая яго ўлада. А пачаўшы размаўляць з іншымі маладымі навучэнцамі, я хутка зразумеў: яны выдатна разумеюць, якія магчымасці сёння мае чалавек, які ў фірме кантралюе ўсе кампутары і кампутарную сетку. І таму ад самага пачатку рыхтуюцца да таго, каб, прыйшоўшы на працу, пачаць на сваю карысць збіраць усю інфармацыю, да якой будуць здольныя дацягнуцца.

Як атрымалася, што маладыя людзі ад пачатку абіраюць для сябе прафесію сіадміна, зыходзячы з таго, што яна дазволіць ім парушаць закон, махляваць і красці? Адкуль наогул узяўся гэты падыход: пайду навучыся прафесіі, каб больш удала красці?

Некалькі чалавек — незразумела адкуль і навошта. А вось крыху больш за палову навучэнцаў — зусім маладыя хлопцы, многія толькі пасля школы. Іх мэта — атрымаць «паперку» і ўладкавацца на працу сістэмным адміністратарам у якую-небудзь канторку. Пры тым яны свядома не паступалі ў інстытут — бо гэта занадта доўга і цяжка для іх. Яны мяркуюць такім чынам: навошта губляць пяць гадоў, калі запатрабаваную прафесію можна атрымаць за месяц?

Я пэўны час не мог зразумець: чаму маладзёны абіраюць менавіта прафесію сіадміна

Адраду прызнаем: гэта не выключна беларуская праблема, гэта хутчэй развіццё ментальнасці постсавецкага чалавека. Так, расійскі цэнтр РОМІР пару гадоў таму правёў маштабнае вывучэнне лаяльнасці ІТ-адмысловаў сваім працадаўцам. Як высветлілася,

узровень лаяльнасці сіадмінаў у краінах СНД нашмат ніжэй, чым у Еўропе, а іх схільнасць да супрацьпраўных дзеянняў — наадварот, значна вышэй. Так, доступ да ўсіх дадзеных фірмы маюць 95% апытаных сіадмінаў. Пры гэтым 60% ужо пацікавіліся, што яны маглі б з гэтых дадзеных запазычыць. І тыя жа 60% гатовыя прыхапіць карпаратыўныя сакрэты ў выпадку звальнення. А 47% гатовыя прадаць іх «на бок», застаючыся на цяперашняй сваёй працы.

Спрацоўвае прынцып: «хто што ахоўвае, той то і мае». Больш за тое, 27% сіадмінаў ледзь ці не з першага дня працы пачынаюць назапашваць «для асабістага выкарыстання» канфідэнцыйную інфармацыю свайго працадаўцы. Гэта значыць, яны ад самага пачатку разумеюць магчымасць яе канвертавання ў жывыя грошы.

Кампанія «Zecurion Analytics» таксама правяла апытанне сярод расійскіх студэнтаў, падчас якога больш за 60% апытаных прызналіся, што па магчымасці будуць мэтанакіравана красці канфідэнцыйную інфармацыю працадаўцаў. Было апытана больш 8,4 тысячы чалавек з 11 ВНУ васьмі гарадоў Расіі. Даследаванне выявіла сур'ёзную

праблему для арганізацый: 54,3% патэнцыйных супрацоўнікаў плануе капіяваць важную для сябе інфармацыю ў выпадку змены месца працы. І толькі 15,7% апытаных прынцыпова не будуць рабіць гэтага. Амаль палова ўсіх рэспандэнтаў (49,3%) пера-

мачаць гэта тым, што сабраная на працоўным месцы інфармацыя з'яўляецца вынікам працы самога супрацоўніка, а 30,1% упэўненыя, што доступ да інфармацыі аўтаматычна дазваляе выкарыстаць яе паводле свайго меркавання.

Псіхологі тлумачаць, чаму сіадмінаў лёгка становяцца інсайдэрамі. Чалавек, які разбіраецца ў сістэмах, недасяжных «простым смяротным», звычайна мае вельмі высокую самаацэнку. Аднак ні ў прыватных фірмах, ні ў дзяржарганізацыях працадаўцы звычайна не гараць жаданнем «слацца» перад «простым кампутаршчыкам». Адсюль — крыўды. Інтэрнэт перапоўнены гісторыямі сіадмінаў, якіх замест асноўнай працы прымушаюць падбіраць ноўтбук сыну дырэктара і змяняць картрыджы ў друкарцы, адначасова лаючы за гультайства. (Добра наладжаная сетка працуе сама, але якая да таго справа працадаўцу?) Але як можна чакаць лаяльнасці ад «знявананага і абражанага» супрацоўніка, які пры гэтым мае доступ да ўсёй інфармацыі фірмы?

Аднак гэта датычыць тых людзей, якія ўжо працуюць сістэмнымі адміністратарамі, — і, як правіла, даўно. Але як выйшла так, што маладыя людзі ад пачатку абіраюць для сябе прафесію сіадміна, зыходзячы з таго, што яна дазволіць ім бяскарна (як ім здаецца) парушаць закон, махляваць і красці? Адкуль наогул узяўся гэты падыход: «пайду навучыся прафесіі, каб больш удала красці»? Справа тут у бяспэчых аповедах пра высокі заробкі ІТ-адмысловаў або ў чымсьці іншым?

А вось адваротны бок таго ж пытання. Пару гадоў таму мне давялося нефармальна пагутарыць з кадравіком аднаго — не надта вялікага — беларускага банка. Ён распавёў, як яны пры прыёме на працу правяраюць касіраў і супрацоўнікаў службы інкасацыі — то бок тых, хто павінен працаваць з наяўнымі грошыма. Аказваецца, сумесна са службай бяспекі аддзел кадраў складае падрабязны псіхалагічны партрэт кожнага кандыдата. У яго ўчастковага высвятляюць, якая ў кандыдата сям'я. І радавод глядзяць ледзьве не да Адама, і «род заняткаў да рэвалюцыі» правяраюць, высвятляюць, ці не прыцягваўся, ці не быў заўважаны, ці не прысутнічаў і за каго галасаваў.

«А як вы сістэмных адміністратараў падбіраеце?» — пацікавіўся я. «Каго? А, кампутаршчыкаў... Ну, тут глядзім, каб дыплом быў БДУ або БРТІ. Такія заўсёды ў кампутарах разбіраюцца. Што там яшчэ глядзець?...» Здаецца, тлумачыць штосьці гэтаму банкаўскаму супрацоўніку (былому працаўніку міліцыі) было ўжо без сэнсу. Для яго красці грошы — гэта браць цішком з касы або ўцякаць з мехам купюр. Але менавіта ІТ-персанал мае больш за ўсё магчымасцяў, каб красці любыя сумы незаўважна, нават не пакідаючы свайго працоўнага месца. Мабыць, нават больш магчымасцяў, чым галоўны бухгалтар. Бо сістэмны адміністратар — гэта чалавек, які мае доступ абсалютна да ўсёй інфармацыі банка або фірмы. І калі ён першапачаткова задумаў нядобрае — гэта рэальная і вялікая праблема.

Таццяна Вадалажская: «Нашыя слухачы — гэта авантурысты»

Таццяна ШАПУЦЬКА

Вакацыі скончыліся — Лятучы ўніверсітэт распачынае чарговы навучальны год. Чым арганізатары парадуюць тых, каму не хапае класічнай школьна-ўніверсітэцкай адукацыі? Пра асаблівасці «лятучага» навучання мы пагутарылі з вядомай метадолагам і сацыёлагам, выкладчыцай Лятучага ўніверсітэта Таццянай Вадалажскай.

— Таццяна, распавядзіце, калі ласка, якую праграму Лятучы ўніверсітэт прапануе слухачам на гэты год?

— Сёлетняя праграма, з аднаго боку, новая, а з іншага — яна працягвае тэмы, якія былі і раней. У гэтым годзе яна засяроджаная на тым, каб зразумець, сканструяваць індывідуальнасць — і сваю асабістую, і пэўную нашу супольную. Праграма прапануе розныя тэхнікі, метады — перш за ўсё, філасофскага канструавання працы з рэчаіснасцю і з сабой. У гэтым годзе, гэтак жа, як і ў мінулым, у нас два ўзроўні. Першы ўзровень — для вольных слухачоў. На курсы запісваюцца ўсе, хто хоча. Курс — гэта звычайна дзесяць-дваццаць заняткаў, якія праходзяць прыкладна раз на тыдзень. Мы прапануем дзевяць курсаў, сярод якіх курсы Уладзіміра Мацкевіча, Ігара Бабкова, Міхала Анепадыстава, Школа Бібліі Ірыны Дубянецкай ды іншыя. Другі ўзровень — гэта «Школы Магістраў Гульні». У гэтым годзе мы не набіраем новых групы, але ёсць данабор, і калі маецца жаданне, можна патрапіць у тыя групы, якія ўжо працуюць, — Школу гісторыі ідэй, Метадалагічную школу, Школу

ВКЛ і Школу сацыяльна-філасофскай аналітыкі. Будзе і шэраг семінараў — гэта больш змястоўная і грунтоўная праца з калегамі.

— Ці мажліва спалучаць, напрыклад, навучанне ў звычайным ўніверсітэце ці працу з вучобай у Лятучым?

— У нас дзейнічае г. зв. прынцып індывідуальных траекторый, то бок ніхто не фармуе праграму для кожнага, а навучэнцы выбіраюць самі, куды ім ісці — на адзін курс альбо на ўсе. Але калі запішацца на ўсе, у вас будуць заняткі ўсе вечары, таму трэба разлічваць на асабістыя фізічныя і інтэлектуальныя магчымасці.

Многія нашы слухачы «перацякаюць» з года ў год, праходзяць розныя курсы. А многія засяроджваюцца на адной тэме, бо кожны год мы прапануем розныя праграмы, і нават калі назва курса засталася такой самай, змест заўсёды мяняецца, не паўтараецца.

— А як праходзяць самі заняткі?

— Паколькі ў нас усё арыентавана не на дысцыпліны ці тэмы, а хутчэй, на асобу выкладчыка, то і заняткі будоўваюцца, зыходзячы з гэтага. Напрыклад, Ірына Дубянецкая чытае лекцыі пра Біблію — і ў іх з навучэнцамі праходзіць такая супольная праца над тэкстам. Ты можаш сядзець і папросту слухаць, а можаш прапаноўваць свае пераклады, інтэрпрэтацыі. У нашых філосафаў, відаць, троху больш лекцый, але гэта не адмяняе дыскусіі, спрэчкі і г.д. У мінулым годзе курс Уладзіміра Мацкевіча скончыўся серыяй філасофскіх інтэрв'ю і дыялогаў са слухачамі — магчыма, і ў гэтым годзе так будзе. Хатніх заданняў практычна няма, таму за непаспяхоўнасць нікога не выганяем.

— «Сярэдні» слухач Лятучага ўніверсітэта — гэта хто?

— Мы спрабавалі вызначыць гэтага «сярэдняга» слухача, але цэласны вобраз не вызна-

У нас дзейнічае прынцып індывідуальных траекторый, то бок ніхто не фармуе праграму для кожнага, а навучэнцы выбіраюць самі, куды ім ісці — на адзін курс альбо на ўсе. Але калі запішацца на ўсе, у вас будуць заняткі ўсе вечары, таму трэба разлічваць на асабістыя магчымасці

чаецца, бо гэта вельмі розныя людзі — ад кандыдатаў навук, якія ходзяць хутчэй да калегаў дзеля размоваў, дыскусій, да ўчорашніх школьнікаў, якія шукаюць новых ведаў. Часцей гэта не студэнты, а людзі, якія ўжо скончылі ВНУ і адчуваюць патрэбу ў далейшым развіцці.

Лятучы ўніверсітэт — гэта выклік не толькі для студэнтаў, але і для выкладчыкаў, бо мы выкладаем перад групамі, ад якіх ты не ведаеш, чаго чакаць. Большая праблема не ў тым, што ў слухачоў розны ўзровень, а ў тым, што гэта не студэнты, якія ведаюць, што яны абавязаныя нешта здаць, а абсалютна вольныя людзі, якія маюць свае мэты і задачы на гэтыя курсы, маюць свой досвед. Спачатку вельмі складана зразумець групу, але звычайна праз некалькі заняткаў ужо ўсталяваюцца пэўныя адносіны. Гэта і выклік, але і цікава.

— Восць чытаеш назвы курсаў, напрыклад, «Тэхнікі сімвалічнай інтэрпрэтацыі»

альбо «Уводзіны ў пост-каланіяльную тэорыю», — і становіцца страшна, што нічога не зразумееш на занятках...

— Па-першае, цяжка павінна быць, і гэта нармальна. Імкненне да спрашчэння — гэта не для ўніверсітэта. Па-другое, шмат што залежыць ад таго, ці гатовы чалавек разбірацца і нешта аналізаваць, альбо проста атрымліваць разжаваную інфармацыю. У нас вельмі розныя выкладчыкі, можна параўнаць розныя стылі мыслення і знайсці таго, з кім табе найбольш зручна высвятляць праблемы, што цябе цікавяць.

Наогул, такога кшталту адукацыя — гэта складана, гэта цяжка па-чалавечы, бо ты змяняешся, а калі ты змяняешся, трэба адмаўляцца ад сябе ўчорашняга. Мы і не імкнемся да ўтылітарнай адукацыі, цяпер такіх магчымасцяў хапае, навошта рабіць тое, што робяць іншыя.

Лятучы ўніверсітэт — гэта ў пэўным сэнсе гульня, ты прыходзіш і не ведаеш, якім ты выйдзеш, гэта пэўная рызыка. Мне падаецца, што новыя людзі, якія прыдуць у гэтым годзе, — гэта авантурысты ў добрым сэнсе гэтага слова.

— Ці можаце парэкамендаваць нейкі адмысловы курс чалавеку, які толькі пачынае знаёміцца з Лятучым ўніверсітэтам?

— Вельмі складана нешта рэкамендаваць, мне падаецца ўсё вельмі цікавым. Я б параіла глядзець не на назвы курсаў, а на выкладчыкаў, тым больш пра кожнага з іх можна знайсці досыць інфармацыі ў інтэрнэце. Пачытайце і вызначце чалавека, з якім вам будзе цікава задаваць пытанні сабе і сусвету.

Запіс на курсы і ў школы Лятучага ўніверсітэта адкрыты да 12 кастрычніка. Запісацца, а таксама падрабязна азнаёміцца з праграмай і зместам курсаў, можна на сайце Лятучага ўніверсітэта www.fly-uni.org. Навучанне бясплатнае, заняткі праходзяць на беларускай і рускай мовах.

Беларускія мысляры на тыдзень захапілі Мінск

Падчас Тыдня беларускага мыслення, зладжанага Лятучым ўніверсітэтам, прайшло больш за шэсцьдзесят імпрэзаў у васьмі беларускіх гарадах.

Праект Лятучага ўніверсітэта «Год беларускага мыслення» завяршыўся — ды яшчэ як! Цягам сямі дзён — Тыдня беларускага мыслення — любы зацікаўлены мог наведаць самыя разнастайныя па фармаце і змесце мерапрыемствы як агульнагуманітарнай і філасофскай, так і вузкасפעцыялізаванай тэматыкі — напрыклад, у Мінску прайшлі публічныя лекцыі,

прысвечаныя інтэлектуальным сістэмам ды опыты.

Вялікую цікавасць выклікала выстава «Cogito Albarutheniae» («Мыслью Беларусь»). Панарама беларускага мыслення», на адкрыцці якой сабраліся самыя яскравыя прадстаўнікі беларускай інтэлектуальнай прасторы — Валянцін Акудовіч, Сяргей Дубавец, Ірына Дубянецкая, Уладзімір Мацкевіч, Уладзімір Някляеў, Валер Булгакаў ды іншыя выбітныя беларускія мысляры. На выставе можна было паглядзець і пагартыць энцыклапедыі, анталогіі, зборнікі, перыёдыку — усю тую друкаваную прадукцыю, якая пачынаючы з другой паловы 1980-х гадоў фіксавала, што ў

Беларусі створаны айчыныя інтэлектуальныя дыскурсы.

Некаторыя імпрэзы былі арганізаваныя Лятучым ўніверсітэтам супольна з іншымі адукацыйна-культурніцкімі ініцыятывамі. Напрыклад, курсы беларускай мовы «Мова Нанова» зладзілі публічныя моўныя заняткі па тэме «Беларускае мысленне», кнігарня «Логвінаў» арганізавала «Гедройцаўскі марафон» з удзелам аўтараў кнігаў з шорт-ліста адпаведнай прэміі, а ініцыятыва «Фаланстэр» арганізавала майстар-клас па беларускай Вікіпедыі.

Больш за сто чалавек сабраліся на дыскусію «Сучасная беларуская ідэнтычнасць: праблемы і выклікі», якую Лятучы ўніверсітэт зладзіў супольна з кам-

паніяй «Будзьма беларусамі». У межах дыскусіі эксперты гарача абмеркавалі сучасную моду на вышыванкі, а таксама разам з публікай высвятлялі, ці магчыма фармаванне нацыянальнай ідэнтычнасці без дэмакратызацыі дзяржавы. Акрамя ўласна дыскусіі, на сустрэчы адбыўся паказ вышыванак ад некаторых беларускіх вытворцаў.

Нягледзячы на тое, што арганізатары стараліся правесці мыслярскія сустрэчы не толькі ў сталіцы, але і ў рэгіёнах — у прыватнасці, мерапрыемствы ў межах Тыдня адбыліся ў Брэсце, Магілёве, Гомелі, Віцебску, Гродна, Бабруйску і Астраўцы, — па колькасці падзей гэтым гарадам было далёка да сталіцы. У Мінску

ў адзін дзень праходзіла па чатыры-пяць імпрэзаў, у той час як у Гомелі ці Магілёве — па адной за тыдзень. І гэта, бадай, адзіны мінус Тыдня беларускага мыслення, бо адолець столькі цікавых мерапрыемстваў за дзень многім мінчукам было не пад сілу, з-за чаго на некаторыя вартыя лекцыі збіралася зусім няшмат людзей.

Лятучы ўніверсітэт пакуль не абвясчаў, ці будуць праходзіць Тыдні мыслення яшчэ, аднак можна спадзявацца, што гэтая ініцыятыва пераўтварыцца ў сталую традыцыю. Бо вучыцца мысліць — навык, патрэбны ўсім нам.

Апошняй падзеяй у межах Тыдня мыслення стала дыскусія «Беларускае мысленне: Quo vadis?»

Зігмар Габрыэль — наступны канцлер ФРГ?

Алег НОВІКАЎ

Папулярна думка, што вынікі выбараў у зямельны парламент Берліну 18 верасня сталі прадвеснікам прыходу да ўлады ў Германіі сацыял-дэмакратаў. Называецца і прозвішча будучага канцлера — Зігмар Габрыэль, старшыня Сацыял-дэмакратычнай партыі (SPD), міністр гаспадаркі і энергетыкі ў кааліцыйным урадзе Ангелы Меркель.

Ужо хапае прагнозаў наконт курсу будучага кабміну. На думку «Gazeta Wyborcza», «Берлін пры ўрадзе эсдэкаў пачне ігнараваць Польшчу, а Украіну аддасць у сферу ўплыву Расіі»

Ці можа партыя катастрофічна падаць у рэйтынгах, каб у выніку ўзначаліць ўрад? Аказваецца, можа. Доказ таму — нямецкія эсдэкі. За апошнія 3–4 гады «ружовыя» пабілі ўсе гістарычныя антырэкорды сваёй папулярнасці, у выніку чаго колькасць немцаў, якія галасуюць за эсдэкаў, скарацілася з 30 працэнтаў да 22–23.

Аднак не ўсё не так кепска, калі ў твайго вядучага канкурэнта справы яшчэ горш. 18 верасня ў Берліне хрысціянскія дэмакраты Ангелы Меркель са свістам прайгралі другія запаррэгіянальныя выбары. Асноўная прычына — фурор правапапулістаў з партыі «Альтэрнатыва для Германіі», якая гуляе на антыэмігранцкіх фобіях.

Эсдэкі ў сталіцы таксама шмат страцілі. Увогуле, гэта самы кепскі вынік для партыі пасля вайны. Але пры ўсіх стратах адносна большасць у Сенаце SPD захавала і, як следства, мае права фармаваць ўрад. Аднак значна важней іншае. На думку экспертаў, у сталічным парламенце мы назіраем правобраз Бундэстагу наступнага склікання, дзе больш за ўсё шансаў для паўстання кааліцыйнага ўраду левых (эсдэкі, «Зялёныя» і «Левыя»). Як пажартавала амерыканскае выданне «Politico»:

«Сардэчна запрашаем у Берлінскую рэспубліку».

Адначасова прэса ўжо пачала асцярожна віншаваць лідара эсдэкаў Зіграма Габрыэля з будучай пасадай канцлера.

Зігмар Габрыэль нарадзіўся ў 1959 годзе ў Ніжняй Саксоніі ў беднай сям’і. Падчас вучобы ва ўніверсітэце на філалага стаў актывістам сацыял-дэмакратычнай моладзі. З 1989 да 1999-га прайшоў шлях ад дэпутата сходу грамады да лідара фракцыі SPD у Бундэстагу, быў прэм’ерам Ніжняй Саксоніі. У 2009 годзе стаў старшынёй партыі. Жыве ў грамадзянскім шлюбе з доктаркай-стаматолагам, з якой разам выхоўвае дачку ад яе першага шлюбу.

Хаця сам Габрыэль яшчэ афіцыйна не заявіў пра свой намер балатавацца ў канцлеры, ужо хапае прагнозаў наконт курсу будучага кабміну. Так, на думку польскага выдання «Gazeta Wyborcza», «Берлін пры ўрадзе эсдэкаў пачне ігнараваць Польшчу, а Украіну аддасць у сферу ўплыву Расіі».

Аднак ужо праз пару дзён «віртуальная кааліцыя пад Габрыэля» пачала разбурацца. Перш за ўсё, аказалася, што не ў захапленні ад кандыдатуры Зігмара ягоньня аднапартыйцы.

Паводле сацыялогіі, канцлерам Габрыэля бачыць толькі 35% сяброў SPD. Папулярныя забавоны, што Габрыэль, які вядомы як аматар кампрамісаў, на сімвал пераменаў не пацягне. Не дзіўна, што ўжо з’явіліся новыя прэтэндэнты на пасаду прэм’ера-эсдэка. Называюцца прозвішчы гамбургскага бургамістра Олафа Шольца і прэм’ера зямлі Шлезвіг-Гальштэйна Торстэна Албіга.

Няма кансалідаванай пазіцыі і ў іншых патэнцыйных кааліцыянераў. У «Левых» магчымаць уваходжання ў федэральны ўрад успрымаецца больш-менш пазітыўна. Такая ацэнка зразумелая, калі ўзгадаць, што яны — нашчадкі камуністаў ГДР, і доўгі час лічыліся руканепаціскальнымі былымі агентамі Штазі. Партфелі федэральных міністраў канчаткова рэабілітуюць «Левых» у вачах бюгераў.

Аднак хапае і праціўнікаў блоку з эсдэкамі. Ветэраны партыі вельмі баяцца за рэнаме «Левых», якія робяць сабе імя на крытыцы капіталізму. «Пакуль мы не распрацуем механізм ціску па сацыяльных пытаннях, лепш утрымацца ад удзелу ў кабінэце з эсдэкамі», — лічыць былы старшыня партыі Грэггар Пізі. Недавер да эсдэкаў на ле-

вым флангу выклікала свежае рашэнне іх кіраўніцтва прагалашаваць за Дамову пра зону вольнага гандлю з Канадай (СЕТА), якая, як лічаць прафсаюзы, кепска паўплывае на працоўнае заканадаўства ў краіне.

У сваю чаргу, лідары «Зялёных» кажуць, што мадэль кааліцыі з удзелам экалагаў на ўзроўні адной зямлі не можа быць прыкладам для мадэлі ўрадавай кааліцыі на федэральным узроўні. Асцярожнасць можна растлумачыць тым, што частка экалагаў даўно арыентавалася на блок з кансерватарамі. Акрамя таго фармат супрацоўніцтва з «Левымі» ў адным урадзе дастаткова новы для «Зялёных». Толькі ў адной зямлі ФРГ працуе «чырвона-зялёна-чырвоная» кааліцыя, якая ў дадатак не праводзіць: а) замежнапалітычны курс і б) не адказвае за знешнюю бяспеку.

Агучаныя тэмы стануць, на думку экспертаў, сапраўднымі бомбамі пад магчымую новую кааліцыю. Па некаторых пытаннях у патэнцыйных кааліцыянтаў проста палярныя падыходы. Напрыклад, «Зялёныя» крытыкуюць Пуціна, эсдэкі не супраць шукаць з імі прагматычны дыялог, а «Левыя» ўвогуле лічацца лабістамі інтарэсаў

Крамля ў Германіі. Прычым, калі федэральны парламент будзе дубляваць берлінскі, то «Левыя» як другая па колькасці мандатаў партыя сярод партый кааліцыі, атрымаюць пасаду дырэктара нямецкага МЗС. Калі ўзгадаць, што партыя ўвогуле выступае за ліквідацыю НАТО, дык міжпартыйныя калізіі падаюцца проста непазбежнымі. І самае галоўнае: у левых партый няма адзінай пазіцыі па праблеме мігрантаў — гэтая тэма на цяперашні дзень займае першае месца ў нямецкай палітычнай павестцы дня.

Усе гэта дазваляе некаторым ужо зараз прагназаваць «хуткі капут» ураду Габрыэля ў выпадку яго фармавання. Вынікам стане вяртанне да цяперашняй мадэлі ўраду: хрысціянскія дэмакраты плюс сацыял-дэмакраты. Нарэшце, нельга выключыць, што кансерватары за той год, што застаўся да выбараў, рэабілітуюцца перад выбаршчыкамі, якія пачалі галасаваць за «Альтэрнатыву для Германіі», і захаваюць першыства на выбарах. Каментуючы берлінскае фіяска, Ангела Меркель прызнала свае памылкі ў пытанні мігрантаў, аднак адмовілася прымаць ультыматум баварскіх кансерватараў. Баварцы дэ-факта прапануюць не чакаць, калі правы цэнтр абрынецца пад хваляй папулізму, а самім пачаць эксплуатаваць антыэмігранцкія лозунгі «Альтэрнатывы для Германіі». Хутчэй за ўсё, гэта канчаткова высветліцца не раней за снежань, калі партыя Меркель правядзе свае партыйныя сходы, на якіх будзе названа прозвішча кандыдата ў канцлеры.

Канстатуючы наяўнасць значнай колькасці невядомых, наўрад ці сёння атрымаецца запісаць формулу вызначэння будучага канцлера. Лепш пагадзіцца з Джэмам Оздземірам, сустаршынёй «Зялёных», які так пракаментываў спекуляцыі пра магчымы ўрад Зігмара Габрыэля: «Пра тое, што будзе ў 2017 годзе, лепш размаўляць у 2017-м».

ЯНЫ ПРА НАС. ЗАМЕЖНАЯ ПРЭСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Крэмль пакуль афіцыйна не адрэагаваў на цяперашнія эскапады беларускага саюзніка. Як, зрэшты, і раней, Масква і асабіста Пуцін імкнуліся не адказваць на перыядычныя прыступы незадаволенасці бацькі эфектыўнасцю «інтэграцыйных працэсаў» (чытай, расійскімі датацыямі). Крамлёўскі змагар з «галоўнай геапалітычнай катастрофай XX стагоддзя» выдатна ведае кану незалежнасці і суверэнітэту Мінска, а таксама рэцэпт палітычнага доўгажыхарства свайго беларускага калегі. Пажыццёвага калегі, які спрабуе супрацьстаяць формуле расійскага прэм’ера Мядзведзева «грошай няма, але вы трымацеся». З іншага боку, былы зампаліт Лукашэнка ўпэўнены, што са страйтай Украіны, Крамлю патрэбны стратэгічны плацдарм на мяжы з Еўропай, і

гэта, маўляў, дае яму козыры ў гандлі з заклітым саюзнікам па еўразійскай інтэграцыі.

«Главком» (Украіна)

Нельга забываць, што афіцыйны Мінск заўсёды імкнецца атрымаць як мінімум двойную выгаду як ад расійскіх партнёраў, так і ад Захаду. А таму цалкам лагічна, што даволі рэзкія выказванні беларускага прэзідэнта прагучалі менавіта тады, калі прайшлі парламенцкія выбары, якія не атрымалі негатывнай ацэнкі з боку ЕС, а ў краіну прыехала місія МВФ. Проста кажучы, Лукашэнка ўсё ж такі вырашыў прастымуляваць сваіх новых заходніх сяброў антырасійскай рыторыкай у надзеі на тое, што яны нарэшце дадуць яму грошай. І такое імкненне беларусаў любымі

спосабамі выбіць з Брусэля фінансаванне, на самай справе, выглядае смешна.

«Regnum» (Расія)

Мы тут нярэдка выпускаем крытычныя стрэлы на адрас самога Аляксандра Лукашэнка, кажучы пра тое, што цесная інтэграцыя спускаецца на тармазах менавіта ім, каб не страціць статус «Бацька». Аднак Лукашэнка недвухсэнсоўна дае зразумець, што карані праблемы варта пашукаць у іншым месцы. Адкрытым тэкстам беларускі прэзідэнт кажа пра тое, што асобныя прадстаўнікі свету расійскіх грашовых мяшкоў тармазяць інтэграцыйны працэс проста таму, што ім невыгодны сам факт кансалідацыі на постсаветскай прасторы. Гэтую заяву складана пакінуць пра-за ўвагай.

«Военное обозрение» (Расія)

Эканамічная сітуацыя ў Беларусі зразумела вельмі цяжкая. Фактычна краіна стаіць на парозе суверэннага дэфолту, і таму Лукашэнка імкнецца пазбегнуць гэтага ўсімі сродкамі, прыцягваючы грошы адкуль толькі можна. Таму намёкі беларускага прэзідэнта на паслабленне інтэграцыйных сувязяў з Масквой ёсць проста тактыкай па выбіванні большага аб’ёму датацый для Мінска. Але тут праблема ў іншым. А менавіта ў тым, што магчымасці самой Расіі змяншаюцца. І наколькі Расія ў стане задаволіць патрэбы Беларусі — гэта адкрытае пытанне. Пасля смерці Карымава спатрэбіцца вялікія сродкі для пераарыентацыі Узбекістана ў бок Расіі. Толькі, на жаль, у Мінску гэтага не ўлічваюць.

«Voice of America» (ЗША)

Сепаратысцкія трэнды на фоне адзінства

Алег НОВІКАЎ

Уся Германія 3 кастрычніка святкуе дзень адзінства. Фонам для святкавання стала мода на стварэнне рэгіянальных партый і праектаў.

На піку феадальнай раздробленасці ў Германіі налічвалася каля 200 дзяржаўных фармаванняў. Прычым некаторыя з іх (Баварыя, Саксонія) былі значнымі еўрапейскімі гульцамі. І не дзіўна, што шмат дзе ў Германіі існуе моцная рэгіянальная або сепаратысцкая палітычная традыцыя. Знішчыць яе не змог нават Бісмарк, які праводзіў вельмі жорсткую палітыку культурнай асіміляцыі. Перажыла яна і часы гітлераўскай дыктатуры, калі ўсе органы мясцовага самакіравання былі інтэграваныя ў партыйна-адміністрацыйную вертыкаль Трэцяга рэйху. Яшчэ да падпісання Акта аб капітуляцыі баварскія незалежнікі зандавалі глебу наконт таго, каб заходнія саюзнікі далі згоду на адраджэнне баварскай дзяржаўнасці.

Гэтыя сепаратысцкія памкненні шмат у чым былі ліквідаваныя федэратыўным прынцыпам дзяржаўнага ладу Заходняй Германіі. Землі — суб'екты федэрацыі — атрымалі вялікі пакет паўнамоцтваў, аж да права мець сваё МУС. Да таго ж нямецкі эканамічны цуд 1950–1960-х гадоў мінулага стагоддзя астудзіў інтарэс да змены рэжыму. Як следства, сепаратысцкія партыі згубілі электарат і ператварыліся ў невялікія клубы інтэлектуалаў. Сацыяльную базу і, адпаведна, выбаршчыка захавалі толькі тыя структуры, якія абапіраліся на нацыянальныя меншасці (датчане, фрызцы, швейцарцы і г.д.).

Свой высокі статус у нямецкай палітыцы захаваў выключна баварскі Сацыяльна-хрысціянскі саюз (CSU), які застаецца

вядучай рэгіянальнай кансерватыўнай партыяй і партнёрам хрысціянскіх дэмакратаў. Аднак гэта не было наступствам папулярнасці сепаратысцкіх сантыментаў. Сепаратызм быў фішкай іншай, так званай «Баварскай партыі». Што ж тычыцца CSU, дык яна падабалася людзям за моцную сацыяльную дактрыну. Аўтары праекту CSU лічылі, што на аснове каталіцкага этапу можна нівеляваць кепскія праявы капіталізму.

Першы раз пра пагрозу сепаратызму ў ФРГ пачалі казаць пасля далучэння зямель былой Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі (ГДР). Турбулентнасць рынкавых рэформаў не спадабалася шмат каму з усходніх немцаў. Самай папулярнай формай пратэсту стала галасаванне за Партыю дэмакратычнага сацыялізму (PDS) — нашчадка партыі камуністаў ГДР. Хаця партыя з тых часоў моцна змянілася, яна дасюль мае імідж палітсілы, якая абараняе інтарэсы насельніцтва зямель экс-ГДР.

Тым не менш, запісваць PDS, а таксама і яе пераемніка — партыю «Левыя», — у сепаратысты

па меншай меры вульгарна. Хаця б таму, што партыя фармальна не дэкларуе задачу рэстаўрацыі асобнай дзяржавы на ўсходзе, выступае за сацыялістычную перспектыву для ўсёй краіны. У гэтым плане цікава, што партыя «Альтэрнатыва для Германіі» (AfD), на думку некаторых, мае ўсе шанцы ператварыцца ў рэгіянальны ўсходнегерманскі праект. Справа ў тым, што менавіта ўсходнія немцы пакутуюць на ксенафобію, разумеючы гэта як нейкі важны элемент мясцовай ідэнтычнасці.

Калі «Левыя» не адносяцца да рэгіяналістаў, дык тыя характарыстыкі пасуюць шэрагу партый, якія ўсё часцей паўстаюць у Германіі ў апошнія дзесяці гадоў. Гэта партыі «Фрызцы», «Саюз Франконцаў», «Вестфальцы»...

Асобна ў гэтым каталогу стаіць партыя «Lausitzer Allianz», або «Лужыцкі альянс», якая намагаецца абараняць інтарэсы славянскіх меншасцяў, што захавалі мову і самаідэнтычнасць, нягледзячы на амаль дзесяцістагоддзяў нямецкай культурнай асіміляцыі. З улікам таго, што славяне жывуць выключ-

на ў шэрагу раёнаў Саксоніі і Турынгіі, «Лужыцкі альянс» не патрабуе стварэння асобнай федэральнай зямлі, але лічыць патрэбным прыняць закон аб нейкім славянскім парламенце. Гэты орган, куды павінны ўваходзіць дэпутаты з гістарычных славянскіх земляў, мусіць выступаць у якасці дарадчыка ландтагаў — зямельных парламентаў. Ідэя пра славянскі парламент — не з шэрагу фантазій. Падобны орган існуе пад Штутгартам, — так званы «Region Stuttgart». Праўда, перш

за ўсё сорбы і ніжнія лужычане патрабуюць двухмоўя ў публічных і адукацыйных установах.

Прычынай для ўзнікнення згаданых рэгіянальных праектаў, перш за ўсё, лічыцца глабальны эканамічны крызіс, калі на месцах адчуваецца дэфіцыт ліквідных рэсурсаў. Адказнасць за сітуацыю бюргер вельмі часта перакладае на цэнтр, прычым неабавязкова федэральны. Так, «Саюз франконцаў» крытыкуе Мюнхен за тое, што той, быццам, сядзіць на шыі ў Нюрнберга (гістарычная сталіца Франконіі), патрабуючы выхаду франконскага краю са складу Баварыі.

Другім драйверам для рэгіяналісцкіх забабонаў сталі навіны з Шатландыі, Каталоніі і іншых рэгіёнаў краін ЕС, якія намагаюцца атрымаць незалежнасць, не выходзячы за межы нацыянальнага і еўрапейскага права. Рэхам шатландскага рэферэндуму ў Германіі сталі, акрамя ўсяго, публікацыі кнігі «Баварыя здольная сама», аўтар якой фармулюе сацыяльна-эканамічныя падставы для існавання заможнай баварскай дзяржавы.

Нарэшце, у мінулым годзе з'явіўся трэці і самы моцны фактар, каб цікавіцца рэгіянальнымі канцэптамі — міграцыйны крызіс. Больш за ўсё ён закрануў паўднёвыя землі. Мясцовыя адміністрацыі, якія вымушаны прымаць мігрантаў, вінавацяць Берлін за тое, што той даў згоду на прыём уцекачоў. На іх думку, наадварот, неабходны план стрымлівання навалы.

Найбольш моцна асуджаюць курс Меркель у Баварыі, дзе дапускаюць нават аўтаномны ўдзел CSU ў федэральных парламенцкіх выбарах у наступным годзе. Такой камбінацыі, як удзел асобнай рэгіянальнай партыі ў агульнанемецкіх выбарах, у гісторыі ФРГ не было з часоў першых выбараў у Бундэстаг. Цяжка сказаць, ці рызыкунць баварцы гуляць сольна, і на што можа разлічваць CSU на федэральным узроўні. Аднак нават факт падобнай выбарчай кампаніі можа мець самыя непрадказальныя наступствы для нямецкага адзінства.

ЯНЫ ПРА НАС. ЗАМЕЖНАЯ ПРЭСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Крэмль будзе ціснуць на Лукашэнку, патрабуючы павышэння цаны на нафту і газ. Мэта Масквы — расправіцца з беларусамі. Цяпер ім будзе вельмі складана. Пры гэтым ужо і часу няма, каб падрыхтавацца да супрацьстаяння агрэсіі з боку Расіі. Складаная там сітуацыя і ў інфармацыйным плане. Калі ў Крыме палова войскаў перайшла на бок ворага, то ў Беларусі толькі адзінкі ваенных стануць на абарону сваёй краіны ад РФ. Не сакрэт, што Генштаб у Мінску будзе выконваць указанні Крамля.

Gordon.ua (Україна)

Беларускі лідар прыгразіў сур'ёзна разгледзець пытанне аб выхадзе з ЕАЭС. Але кансенсус у выніку дасягнуты, вядома, будзе, паколькі гэта не

першы капрыз Бацькі. У беларускага кіраўніцтва такое меркаванне, што, калі ўжо ў нас Еўразійскі саюз, то цяпер да Беларусі і да беларускай прадукцыі на расійскім рынку трэба ставіцца так жа, як у расійскіх рэгіёнах. Хаця Лукашэнка і заяўляе, што Мінск мае намер скараціць колькасць сваіх прадстаўнікоў у ЕАЭС, але гэта не азначае, што будуць згорнутыя інтэграцыйныя працэсы.

«Inforeactor» (Расія)

Напярэдадні выбараў Лукашэнка заявіў пра тое, што «ніякія багатыя людзі сваіх дэпутатаў не прасунуць у беларускі парламент». Перамогу Канапацкай, якая артыкулюе неаліберальны падыход, можна лічыць часовым кампрамісам паміж страхам улады перад кааперацыяй з бізнесам і неаб-

ходнасцю заручыцца яго падтрымкай. Несумненна, што і самой Канапацкай прыйдзеца ўдзельнічаць у гэтым кампрамісе.

«Открытая левая» (Расія)

Ва Украіне шмат казалі пра вынас расійскага сцяга сябрам беларускай дэлегацыі на Паралімпійскіх гульнях. Але абышлі ўвагай іншы факт — новы маштабныя вучэнні. Займальным выглядае сцэнар вучэнняў — супрацьстаянне гібрыднай агрэсіі. Вам нічога не нагадвае гэты сцэнар? Вучэнні, якія прайшлі ў Беларусі, можна смела называць «Славянск-2016». Тым больш што і месца дзеяння для вучэнняў было характэрным — палігон каля горада Лепель у Віцебскай вобласці. Той самай вобласці, дзе дзейнічала (і дзейнічае)

досыць шмат прарасійскіх арганізацый. У асноўным пад крылом РПЦ ці «нацыянальнага зямляцтва», па сутнасці — сепаратысцкіх арганізацый. (...) Лукашэнка рыхтуецца да нападу Расіі, які, мяркуючы па яго дзеяннях у апошнія два гады, ён лічыць цалкам верагодным.

ТСН (Україна)

На радыкальныя захады Лукашэнка пайсці не рызыкне, але працягне лаяцца з Масквой. Не выпадковы і выбар суразмоўцы. Рапота кіруе апаратам Саюзнай дзяржавы, і ў гэтай якасці, вядома, мае пастаянны доступ да першых асоб Расіі. Яму выразна далі зразумець, што калі рашэнне балючых для Беларусі пытанняў не зрушыцца з месца — чакайце дробных паскудстваў.

«Капітал» (Україна)

Ці будзе ў Расіі ліберальная апазіцыя?

Алег НОВІКАЎ

Больш чым сціплыя дасягненні расійскіх лібералаў на думскіх выбарах выклікаюць заканамерныя хваляванні: ці не назіраем мы агонію ліберальнай апазіцыі? Адказаць на гэтае і іншыя пытанні цяперашняй расійскай палітыкі дапамагае маскоўскі журналіст Алег Цепілаў.

дзяманіпуляцый, гульняў на асабістых фанаберыях апазіцыянераў і іншага. З другога боку, назіраецца мадэрнізацыя і амаладжэнне ўрадавых партый, стымуляцыя ўзаемнай канкурэнцыі паміж імі.

— **Рэакцыяй несістэмнай апазіцыі на выбарчую катастрофу стаў пошук вінаватага. У партыі ПАРНАС збіраюцца пазбавіць пасады старшыню Міхаіла Касьянава. Яго крытыкі кажуць, што ён не толькі праваліў кампанію, аднак і дыскрэдытаваў дэмакратыю праз саюз з радыкальнымі нацыяналістамі. Касьянаў усё абвінавачанні абвясціў. Ці не закончацца ўнутраныя разборкі канчатковай маргіналізацыяй ПАРНАС?**

— Парадаксальна, аднак памерці ПАРНАС не дасць Крэмль. Адміністрацыя прэзідэнта патрэбныя карыкатурныя персанажы, якія дэманструюць неадэкватнасць пазасістэмнай апазіцыі. Паколькі ПАРНАС — гэта кааліцыя, нават у выпадку адстаўкі Касьянава апошні зможа кантраляваць адну са структур. Не будзе Касьянава або Мальцава, знойдуць іншага маргінала, якога пачнуць запрашаць на розныя папулярныя шоў і рэкламаваць як вядучага антыпуцініста краны.

— **Ці захавяецца пасля вераснёўскай катастрофы партыя «Яблоко»? Як вядома, яны не набралі тры працэнты, неабходныя для атрымання дзяржаўнай падтрымкі. У краіне такіх памераў, як Расія, цяжка падтрымліваць партыйныя структуры без адпаведных сродкаў.**

— «Яблоко», нягледзячы на правал, нікуды не падзенецца, бо будзе ўдзельнічаць у прэзідэнцкіх выбарах 2018-га. Ужо вядома, што партыя збіраецца вылучаць Яўлінскага. Такі кандыдат вельмі падабаецца Крэмлю, паколькі даўно зразумела, што Яўлінскі — гэта чалавек 1990-х. У гэтым плане не выключаю, што некаторым бізнесменам будзе дадзена каманда фінансава падтрымаць партыю Яўлінскага.

— **Акрамя Яўлінскага і Касьянава існуе яшчэ адзін апазіцыйны полюс. Гаворка пра каманду Навальнага, якая раней**

выйшла з ПАРНАС. У выбарах яна не ўдзельнічала, за кошт чаго захавала твар. Ці можа дэмакратычная супольнасць аб'яднацца вакол Аляксея Навальнага, за якога, дарчы, на выбарах мэра ў Маскве галасавала каля 600 тысяч чалавек?

— Як вядома, Навальны ў любы момант можа апынуцца за кратамі, паколькі праходзіць па справах за эканамічныя злачынствы. Таму, як толькі ён будзе ўяўляць небяспеку, справа па тых артыкулах дадуць ход. Месца Навальнага ў схеме падрыхтоўкі да прэзідэнцкіх выбараў 2018-га яшчэ не зразумелае. Не выключаю, што яму рыхтуюць лёс Ройзмана. Яўген Ройзман — вядомы на ўсю краіну ўральскі дысідэнт. Як і Навальны, ён доўгі час крытыкаваў уладу, праўда, больш па праблемах наркотыкаў. І нечакана для ўсіх не так даўно Ройзман стаў мэрам Екацерынбургу. Зараз ён па вушы ў муніцыпальных праблемах, цалкам забыўся пра агульнанацыянальныя палітычныя тэмы. Кажуць, што Навальнага таксама могуць нечакана абраць мэрам нейкага правінцыйнага гораду, і, такім чынам, прыбярэць яго з вялікай палітыкі.

— **Ці могуць у Расіі паўстаць новыя цэнтры апазіцыі?**

— Сапраўды, ёсць думка, што лібералам трэба забыцца пра старыя партыйныя брэндзі і паспрабаваць арыентавацца на кансалідацыю лакальных грамадскіх і сацыяльных пратэстаў. Маўляў, сённяшнія лакальныя пратэсты заўтра могуць здабыць глабальную палітычную сілу, і ў дадатак даць апазіцыі новых свежых лідараў. Але тут на памяць адразу прыходзіць імя Яўгеніі Чырыкавай — лідаркі выступаў супраць знішчэння хімічнага лесу ў 2011 годзе. У яе асабе ўсе бачылі новага лідара апазіцыі. Аднак у выніку яна эмігравала з Эстонію з-за пагрозы для сваіх дзяцей. У любым выпадку, будучыня сістэмнай і несістэмнай апазіцыі ў Расіі цалкам будзе залежаць ад таго, як стане развівацца палітычная сітуацыя ўнутры самой краіны. А не ад таго, што пра гэта пішуць ура-патрыятычныя публіцысты.

ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

Ільхам Аліеў

На рэферэндуме, які адбыўся 25 верасня, азербайджанцы падтрымалі (хто б сумняваўся) прапанову Аліева па змене Канстытуцыі. З 69,7% азербайджанскіх выбаршчыкаў, якія прынялі ўдзел у галасаванні, 90% пагадзіліся з падаўжэннем прэзідэнцкага тэрміну з 5 да 7 гадоў. Таксама прайшла прапанова распускаць парламент і прызначаць сабе двух віцэ-прэзідэнтаў. Нарэшце, у выніку плебісцыту быў адменены ўзроставы ценз для абрання прэзідэнта Азербайджана.

Шмат для каго незразумела, нашто ўладам гэты рэферэндум. Ільхам Аліеў дастаткова малады, яму ўсяго 54 гады, і пра аперацыю «пераемнік», быццам бы, думаць занадта рана. Апаненты дзеючага прэзідэнта сцвярджаюць, што рэферэндум быў неабходны, каб Аліеў у перспектыве змог перадаць краіну свайму 19-гадоваму сыну Гейдару. Паколькі ніхто не ведае, што будзе заўтра, лепш стварыць прававую базу для прэзідэнцтва Гейдара ўжо сёння.

Таксама незалежныя эксперты схіляюцца да думкі, што з дапамогай рэферэндуму Аліеў спадзяецца сімвалічна ўмацаваць сваю ўладу на перыяд эканамічнага крызісу. Нельга выключаць, што ў цяжкіх эканамічных умовах ёсць шанцы для здрады як дэпутатаў, так і міністраў, на якіх могуць спрабаваць уплываць алігархі і Запад. Менавіта таму яму зараз патрэбны такі інструмент, як права прэзідэнта на роспуск парламента.

Джэрэмі Корбін

Старшыня брытанскіх лейбарыстаў, вядомы сваімі левымі поглядамі, абараніў сваё права заставацца лідарам партыі. Нагадаем, што прыкладна паўгода таму правая частка партыі на глебе дэпутацкай фракцыі лейбарыстаў узняла супраць Корбіна бунт. Але ініцыятыва ў выніку правалілася: 24 верасня 60% удзельнікаў пазатэрміновага партыйнага кангрэсу пацвердзілі паўнамоцтвы Корбіна як старшыні.

Аднак перамога Корбіна хутчэй з'яўляецца шматкроп'ем у дадзенай гісторыі. Усе толькі і кажуць, што вось-вось правая фракцыя паспрабуе стварыць свой праект. Тым больш, што падобныя прэзідэнты былі: у пачатку 80-х гадоў пасля абрання на пасаду старшыні партыі вельмі левага Майкла Фута, правыя лейбарысты стварылі сваю партыю — сацыял-дэмакратаў. Зараз сітуацыя для расколу яшчэ больш аптымальная, паколькі рэйтынг Корбіна вельмі нізкі — каля 18%.

Праўда, Корбіна можа выратаваць тое, што давер да новага брытанскага прэм'ера Тэрэзы Мэй таксама невысокі. Акрамя таго, у Корбіна ёсць джокер: за апошні час у партыю лейбарыстаў уступілі каля 150 тысяч прыхільнікаў. Гэта, як правіла, маладыя людзі, якія, на думку Джэрэмі, могуць цалкам перафарматаваць партыю ў новы дынамічны праект.

Марыяна Рахой

Лідара іспанскай кансерватыўнай Народнай Партыі (PP), часовага выканаўцу функцыі прэм'ера, можна лічыць пераможцам мясцовых выбараў у Галісіі і ў Краіне Баскаў, якія адбыліся 25 верасня. У Галісіі кансерватары атрымалі абсалютную большасць. У Краіне Баскаў кансерватары набралі няшмат, аднак гэта кампенсуецца правам сацыялістаў — асноўных апанентаў партыі Рахой на нацыянальным узроўні.

У Краіне Баскаў партыя сацыялістаў страціла падтрымку 40% сваіх выбаршчыкаў. Гэта найгоршыя вынікі для іх за 40-гадовую гісторыю дэмакратыі ў Іспаніі пасля падзення рэжыму Франка. Яны таксама могуць сведчыць пра нязгоду іспанцаў з жорсткай пазіцыяй лідара сацыялістаў Педра Санчасы, які блакуе кандыдатуру Рахой на пасаду прэм'ера ў парламенце.

Ці зможа Рахой скарыстацца сітуацыйным крызісам сацыялістаў і зацягнуць іх у свой урад, стане вядома вельмі хутка. У сярэдзіне кастрычніка адбудуцца сходы сацыялістаў, на якіх магчыма адстаўка кіраўніцтва. У такім выпадку Іспанія нарэшце атрымае ўрад, якога не мае амаль год. Інакш у снежні давядзецца праводзіць трэція запар пазатэрміновыя выбары. Аднак Санчасу гэта таксама наўрад ці дапаможа, бо на тых выбарах Рахой будзе відавочным фаварытам.

Людамір Міхал Рагоўскі, аўтар першага беларускага гімну

Наталля ГАРДЗІЕНКА

У адным з выпускаў дадаткаў да газеты «Беларускі голас», што выходзіла ў Таронта, былі апублікаваныя надзвычай цікавыя ўрыўкі з успамінаў аўтара першага беларускага нацыянальнага гімну — кампазітара і дырыжора Людаміра Міхала Рагоўскага.

Звестак пра гэтага беларускага дзеяча няшмат. Народзіўся ён 3 кастрычніка 1881 года ў Любліне. Маці Караліна Касакоўская паходзіла з Віленшчыны і добра грала на фартэпіяна, бацька Дамінік Рагоўскі граў на скрыпцы. У малага Людаміра Міхала была нянька-беларуска, пра якую ён згадваў: «Мая нянька спявала мне калісьці дзівосныя песенкі, паходжанне якіх доўга пазней шукаў па ўсім свеце (...). Былі гэта старыя паганскія песні з беларускіх лясоў».

У 1906 годзе хлопец скончыў Варшаўскую кансерваторыю. Пасля ўдасканалваў сваё майстэрства і адукацыю ў Лейпцыгу, Парыжы, Мюнхене, Вене, Рыме. Беларускія біяграфы сведчаць: «У 1909–1911 працаваў дырыжорам у Вільні, дзе, магчыма, пазнаёміўся з Купалам (у 1909 перад выездам Купалы ў Пецярбург). У Віленскім беларускім музычна-драматычным гуртку кіраваў хорам (1910–1911). Ездзіў па Віленшчыне, збіраў і апрацоўваў мелодыі беларускіх народных песень. Склаў «Беларускі песеннік з нотамі для народных і школьных хораў», куды ўключыў і ўласныя апрацоўкі беларускіх песень. Аўтар 7 сімфоній, 6 опер, 2 балетаў, у тым ліку балета «Купала», «Беларускай сюіты» для сімфанічнага аркестра (1910) і харавога твора на верш Купалы «А хто там ідзе?» (1910)».

Сам Рагоўскі пісаў пра сваё знаходжанне ў Вільні нашмат эмацыйней і цікавей. «...Пасля павароту з Рыму, Райхман запрапанаваў мне дырэгентуру оперы, але адначасна я атрымаў прасіны арганізаваць школу арганістаў у Вільні, што мяне больш прыцягвала, бо я меў вялікую ахвоту арганізаваць

сімфанічную аркестру. Дзякуючы апецы Я. Монтвіла, школа была добра зарганізаванай, і агульнаадукацыйныя выклады мелі засяг 4-х класаў гімназіі. Мая жонка шчыра працавала ў гэтай школе, выкладаючы па-польску і па-беларуску (падч. рэдакцыяй «Сыгналаў»). Абыход абавязковай расейскай мовы быў верхам мастацтва палітыкі Мантвіла. (Заўвага рэдакцыі «Сыгналаў»: камп. Рагоўскі прыбыў у Вільню ў 1909 годзе. Да гэтага ж году трэ' адрэсаваць арганізаваць мантвілаўскай школы арганістаў і выклады ў беларускай мове)».

На той час Вільня была не вельмі спрыяльным месцам для творчых асобаў, асабліва беларусаў.

Аднак сярод гараджан была і іншая публіка. Што праўда, гэтую публіку даводзілася выходзіць, ці нават яе ствараць. «У Вільні я зарганізаваў мяшаны Беларускі Хор, для якога згарманізаваў вельмі сціпла сыяг народных песняў. Мы далі канцэрт. У праграме было з тузіну песняў. Публіка прыйшла скептычная, бо ўважала беларускую песню за нешта зьбліжанага да выцця ваўкоў (мова аб паляках і расейцах. — рэд. «Сыг.»). Але ўсё змянялася ў часе канцэрту. «У цягу дзвёх гадзінаў ня пушчалі нас з эстрады. Бясконца мусілі паўторваць гэтую сваю бедную праграму. Беларусы падаравалі мне цэлую калекцыю народных музычных інструментаў, ахіненых краскамі. Было гэта вельмі прыгожа. Пакідаючы Вільню, я падараваў тую калекцыю Беларускаму музэю, як і свае мэблі, выкананыя ў народным стылі», — пісаў Рагоўскі.

У той час кампазітар вельмі цікавіўся беларускай народнай творчасцю: яго не пакідала зацікаўленасць тымі песнямі, якія яму спявала беларуская нянька. Гэтая яго праца была вельмі плённай. І на гэтай глебе ён пасябраваў з «Нашай Нівай», Іванам Луцкевічам і Аляксандрам Уласавым. Не дзіва, бо менавіта яны дапамагалі кампазітару ў ягоных пошуках.

«...У часе амаль трыгадовага побыту (у Вільні. — заўв. «Сыгналаў»), я запрывязіўся з Луцкевічам і Уласавым — правадырамі беларускага руху. Асабліва я любіў Івана Луцкевіча — людзіну ідэі і вялікага сэрца. Яны палегчылі мне экскурсіі па Беларусі. Памешчыцкія двары польскія і беларускія вельмі ахвотна запрашалі да сябе, але я ехаў толькі туды, дзе абяцалі мне справядзіць старых людзей, ад якіх я мог бы здабыць нешта з старых, забытых народных мэлёдыяў...»

«...З выслухваньнем песняў, якія мне спявалі старыя людзі, ішло мне зусім добра. Я запісаў шмат забытых сяньня песняў і аддаў цэлы гэты зборнік І. Луцкевічу... Найбольш эмоцыі я меў, слухаючы дыхавічнае і мала выразнае падспевваньне аднаго, больш стагадовага старца, які памятаў добра гадзі прыгону... Пад уплывам гарэлкі і папярсаў, якімі я яго гасыцяваў, стары

ажывіўся і раптам пачаў нешта сабе прыпамінаць, якуюсьці вельмі старую песню. Мучыўся, бядак, моцна... і ані з мейсца! Нарэшце пытаюся, аб чым была тая песня? Аб Сьветавідзе! Ужо адно тое для мяне было каштоўным, што наагул такая песня існавала. Аднак усе мае высілкі, каб дзядок яе ўспомніў — былі дарэмныя. А вялікая шкада!»

Мажліва, праз «Нашу Ніву» да Рагоўскага патрапіў верш Купалы «А хто там ідзе?». Сам кампазітар, дарэчы, тады пра сваё знаёмства з аўтарам тэксту не згадвае: «Спадабаўся мне верш аднаго з беларускіх паэтаў. І я напісаў да яго музыку. Выйшла на ўзор народных песняў і сталася нацыянальным гимнам. Казалі мне, што пяць гэты гимн і цяпер. («А хто там ідзе» — словы Янкі Купалы)».

Напісаны Любамірам Міхалам Рагоўскім гімн на верш Купалы «А хто там ідзе?» быў выдадзены друкам. Брашура на 4 старонкі пабачыла свет у Вільні як выданне «Нашай Нівы» (№ 15) у 1910 годзе. На вокладцы яе ўверсе пададзена назва кірыліцай: «№ 15. Выданне «Нашае Нівы» №15 / А хто там ідзе? / Словы Янука Купалы / Музыка Л. М. Рагоўскага». Ад сярэдзіны старонкі той самы тэкст паўтараецца лацінкай. У самым нізе — адрэса друкарні: «Вільня, Дварцовая д. №4. Друкарня Марціна Кухты» і «1910 год». На ўнутраных бачынах брашуры пададзеныя ноты і тэкст верша. Распаўсюджваны такім чынам твор Рагоўскага на словы Купалы даволі доўга выкарыстоўваўся як нацыянальны гімн у беларускім асяроддзі.

У 1910 годзе ў Вільні пачалося цкаванне дзеячаў беларускай культуры і беларускай інтэлігенцыі. Даходзіла нават да анекдатычных рэчаў. «Іван Луцкевіч быў зьбіральнікам (калякцыянэрам). Спецыяльна вышукваў і збіраў рэчы датычныя Беларусі. Усё, што зарабляў, ішло на закуп новых экспанатаў, або на беларускія мэты. Стала быў сочаны расейскай паліцыяй і жывуся з гэтым, як з нармальнай рэчай. Адначасна ён быў запісаны як калекцыянэр у якімсь таварыстве, дзе старшынёй быў нехта з Вялікіх Князьёў. Аднаго разу паліцыя зрабіла труксу ў рэдак-

Напісаны Любамірам Міхалам Рагоўскім твор на верш Купалы «А хто там ідзе?» быў выдадзены друкам. Брашура пабачыла свет у Вільні як выданне «Нашай Нівы». Твор Рагоўскага даволі доўга выкарыстоўваўся як нацыянальны гімн у беларускім асяроддзі

цыі «Нашай Нівы» і знайшла там цэлую скрыню стараветнае зброі. Зрабілася авантура на цэлую Вільню. Івана ня злоўлена. Быў недзе ўкрыты, але калі даведася аб здарэньні, паслаў тэлеграму да Вялікага Князя, што ў яго забралі частку калекцыі... Паліцыя зараз жа атрымала наказ зьвярнуць забраную зброю. Пасля гэтага Луцкевіч бясспечна хадзіў па Вільні, баяліся яго зачэпляць...» — узгадваў Рагоўскі ў сваіх успамінах.

Цкаванне беларускай інтэлігенцыі набірала моц. І больш за ўсё гэта было непрыемна, калі яно пераходзіла на побытавы ўзровень. «...Па-за працай і ходзеньнямі стварыць сымфанічную аркестру, вольная артыстычная брацельня згрупавалася ў г. зв. «Бандзе» (Назоў неахвіцьяльнага мастацкага клубу. — заўвага рэд. «Сыгналаў»), або ў «Здрайцах». На «сабаты» «Банды» заходзіў часам тоўсты і цынніны журналіст Роўба (віленскі паляк беларускага паходжання. — заўв. рэд. «Сыгналаў») вытыкаў нам, што мы чужыя асьмельваемся «дзець» у ягонай Вільні. Дзякуючы перадусім гэтым ягоным сталым крытыкам, мы з жонкай пакінулі Вільню, якую палюбілі і якая была дасканалай культурнай роставяй...»

Людамір Міхал Рагоўскі ў 1911 годзе вымушаны быў з'ехаць з Вільні.

Тым не менш, з Купалам кампазітар знаёмы ўсё ж быў. Можна, не вельмі цесна, і, магчыма, гэтае знаёмства адбылося ўжо

пасля напісання гімну. Дакладна вядома, што перад ад'ездам Рагоўскага за мяжу Купала падараваў яму зборнік «Гуслар» з надпісам на польскай мове: «Кампазітару п. Л. М. Рагоўскаму ў знак сапраўднага прызнання прац Яго, прысвечаных развіццю беларускага мастацтва ад шчырага сэрцы ахвярае Янка Купала. Пецярбург, 27/9 III/IV 1911 г.» Гэтая кніга зараз зберагаецца ў бібліятэцы імя Асалінскіх у Вроцлаве.

Пасля ад'езду з Вільні Рагоўскі некаторы час яшчэ вучыўся ў Парыжы, потым працаваў у Варшаве. У часе Першай сусветнай вайны зноў жыў у Францыі, быў добра знаёмы з Ігнаціем Падэрэўскім, Анатолям Франсам, Айседорай Дункан, Полям Кладэлем і іншымі. У 1921 годзе Рагоўскі вярнуўся ў Варшаву, але не быў прыняты мясцовай музычнай грамадой. Ён быў праціўнікам «еўрапеізацыі» польскай музыкі, лічыў, што трэба абаярацца на народныя славянскія матывы. У той жа час з'явіліся сур'ёзныя праблемы са здароўем. Паводле розных сведчанняў, урад БССР на хадайніцтвы Язэпа Дылы, памятаючы ўнёсак Рагоўскага ў беларускую культуру, выдзеліў яму матэрыяльную дапамогу на лячэнне.

З 1926 года Рагоўскі жыў у Дуброўніку (Югаславія). Жыў досыць замкнёна. Праўда, у 1935 і 1938 гадах яшчэ выбіраўся ў Варшаву, і нават падчас другога візіту атрымаў узнагароду ад Міністэрства веравызнанняў і грамадскай асветы ды невялікую пенсію, але ваенныя падзеі не дазволілі яе атрымаваць. У выніку мясцовыя ўлады Дуброўніка далі кампазітару бясplatнае жылло ў кляштары Св. Якуба і невялікае ўтрыманне. Тут ён займаўся творчасцю музычнай і публіцыстычнай, а таксама пісаў успаміны.

Памёр Людамір Міхал Рагоўскі 14 сакавіка 1954 года. Пахаваны быў за кошт ураду Дуброўніка. «За труной нябожчыка ішлі гушчы народу і дэлегацыі славенскіх (харвацкіх, С. Хмара памыляецца. — Н.Г.) арганізацыяў, кампазітары, артысты, музыкі, каб аддаць апошні пахлон таму, хто прысьвеціў творчасць апошніх сваіх год іхняму народу і культуры».

Тэкст пісаных ім успамінаў пад назвай «Мой кляштар» застаўся неапублікаваным і захоўваецца ў гарадскім архіве Дуброўніка. Тамсама, верагодна, захоўваюцца і кароткія варыянты ўспамінаў. Невядома, якім чынам даведаўся пра тыя тэксты Рагоўскага выдавец таронтаўскага «Беларускага голасу» Сяргей Хмара. Наўрад ці дзеячы былі знаёмыя асабіста. Магчыма, таронтаўскі беларус-журналіст даведаўся пра смерць Рагоўскага і ягоныя ўспаміны ад кагосьці са сваіх югаслаўскіх калегаў па створанай ім жа Асацыяцыі этнічных журналістаў Канады. Аднак якім чынам з сацыялістычнай Югаславіі ўдалося атрымаць тэкст успамінаў для перакладу, застаецца невядомым.

Палессе вачыма Аркадзя Смоліча

Уладзімір ВАЛОДЗІН

Чым бліжэй знаёмішся з постаццю Аркадзя Смоліча, тым лепш бачны маштаб асобы. 29 верасня споўнілася 125 гадоў з дня яго нараджэння. Знакаміты беларускі грамадска-палітычны дзеяч і навукоўца, адзін са стваральнікаў Беларускай народнай рэспублікі і Беларускай акадэміі навук за сваё не надта доўгае жыццё паспеў так шмат і адразу ў столькіх накірунках, што дзіву даешся.

У зборах Літаратурнага музея Максіма Багдановіча захоўваецца невялікая соцень прадметаў, звязаных з Аркадзем Смолічам і яго сям’ёй. Музей Багдановіча захоўвае памяць пра Смоліча, бо паэт і географ сябравалі. Пералічваюць усё не мае сэнсу. Нагадаю толькі, што з некаторымі матэрыяламі я ўжо знаёміў чытачоў «Новага часу» (№25 за 2015 год).

Зараз прапаную ўрыўкі з «Дзённіка экспедыцыі для до- следу палесскае гаспадаркі», якая праходзіла летам 1927 года. Дзённік — гэта рукапіс аб’ёмам у 68 аркушаў вялікага фармату ў дробную клетку, спісаных дробным почыркам. Да рукапісу далучаны 54 невялікія фотаздымкі (памерам прыкладна 8x11 см). На жаль, захаваліся не ўсе фотаздымкі, ды і ў рукапісе не ўсе аркушы ацалелі.

Дзённік з’яўляецца надзвычайна цікавай крыніцай па ўдзяленым жыцці і побыце сялян Мазырскага Палесса па стане на 1927 год. Шмат у чым ён падобны на этнаграфічныя апісанні, але Аркадзь Смоліч, натуральна, значна больш увагі надзяляе гаспадарцы (эканоміцы) — асноўнай тэме экспедыцыі.

Экспедыцыя праводзіў адзел сельска-гаспадарчай эканоміі і аграрнай палітыкі Беларускага навукова-даследчага інстытута сельскай і лясной гаспадаркі. Інстытутам кіраваў Гаўрыла Гарэцкі, а аддзелам — Аркадзь Смоліч. Як пісаў Смоліч у кнізе «Першы год працы Беларускага НДІ сельскай і лясной гаспадаркі», супрацоўнікі аддзела «зрабілі маршрут на конях і вадою па Мазырышчыне працягам каля 400 км. і дэталёва апісалі гаспадарку ў сямі мясцовасцях, найбольш характэрных для падрайёнаў, на якія распадаецца Мазырышчына». Апрача Аркадзя Смоліча, у экспедыцыі ўдзельнічалі Аўдакім Ярашчук і Мікіта Лайкоў.

Дык накіруемся ж разам з беларускімі спецыялістамі ад эканамічнай геаграфіі ў Мазыр. Нататак непасрэдна пра Мазыр у дзённіку няма, але ёсць фо-

таздымкі, знятыя з Прыпяці. У прыватнасці, вельмі каларытны здымак прыстані і навакольнай часткі гораду.

Ад Мазыра экспедыцыя накіравалася ў вёску Бібікі, якая ляжыць у васьмі вёрстах на паўднёвы ўсход ад гораду. Запіс пад назвай «Вёска Бібікі» датаваны 20 ліпеня: «Рэльеф — узгоркі. Ёсць і равы на полі — у бок Нароўлі 7 равоў, пазарасталі дубняком, вольхай, асінай, грабам, арэшнікам». Да дзённіка экспедыцыі прыкладзены вельмі маляўнічыя здымкі бібікаўскіх яроў. У вёсцы былі цяжкасці з сенам: «Сенажаці мала. [...] Сенажаці заўсёды арандуець у Нараўлянскім раёне і ў Касцюковічах (вёрст 20 пад Скрыгалаў, над Прыпяццю). [...] Цана за пуд добрага сена даходзіць да 50–60 к. Гатовае сена купляюць рэдка, пераважна вясною».

Далей географы паехалі ў мястэчка Славечна на мяжы з Украінай (згодна з сучасным адміністрацыйным падзелам, гэта Ельскі раён), а пасля на захад, у вёску Стадолічы. Смоліч натую: «У м. Славечна — хмызьнякі. Насылены нявыразнае нацыянальнасць. [...] Пераехаўшы пешкі ручай уяжжаем у лес — папалам дуб з хвойяй».

У Стадолічах (Лельчыцкі раён) экспедыцыя затрымліваецца, каб падрабязней вывучыць мясцовую гаспадарку. Як і ў іншых месцах, Смоліч апісвае якасць дарог. Развіццё шляхоў зносіна надзвычай важна для развіцця гаспадаркі, бо да доступ да рынкаў: «С. Стадолічы — да Мозыру 75 в., да Лельчыц звычайна 15 в., а вясной і ўвосень едуць на Буйнавічы — 35 в., або чаўнамі. Так бывае месяцы па 1½ — усяго 3 месяцы ў год. Зімою — 12 вёрст. Да ст. Шышкі (ст. Славечна так тут называюць) — 50 вёрст зімою і ўлетку. Бліжэйшыя вёскі — Забродзьдзе 3 в. (зімою 2 в.), Альхова — 7 в., Ручное — 9 в.».

Аркадзь Смоліча паслядоўна цікавіў нацыянальны склад насельніцтва. Гэта не выпадкова — ён быў адным з тых, хто рыхтаваў узбудуванне тэрыторыі БССР 1924 і 1926 гадоў, яму хацелася пераканацца на мясцовасці, што праведзеныя ў Мінску межы паміж Беларуссю і Украінай былі слушнымі: «Насыленны ўсяго ў Стадолічах 1409 чал., у с/с 1967. У с. Стадолічах грамадн. 229 (добра грамадн. у т. л. 181), вучняў 80. У в. Забродзьдзі ў школе 20 чал. У Забродзьдзі каталікі. Але школы і там і там беларускія. Польскай не хацелі. А вось Восаўцы — хацелі польскае школы. Па беларуску ўсе чытаюць. [...] Нацыянальнасць беларусы, яўрэяў ёсць 4 хаты, грузін 1 (швец), палякаў — ? У Забродзьдзі шляхта каталіцкая. З украінцаў ёсць прымакі ў в. Ручном».

Ледзь не ў кожнай вёсцы Смоліч збіраў звесткі пра ход хутарызацыі. Як адзін з вядучых спецыялістаў у БССР па сельскай гаспадарцы, Смоліч прыклаў руку да распрацоўкі і папулярызацыі палітыкі перасялення сялян на хутары.

Хутарызацыя праводзілася Наркамземам БССР у 1920-я і была спынена ў сувязі з падрыхтоўкай да калектывізацыі. «Хат цяпер у вёсцы з хутарамі 195, у т. л. хутароў 54. За апошні год прыбавілася 4 хаты. У 1919 годзе стварылася тут 30 новых гаспадарак. У вёсцы новых хат не будуюць, а толькі на хутарох. Да вайны хутароў было 7–8».

25 ліпеня экспедыцыя выправілася са Стадолічаў у Пётрыкаў, каб адтуль па Прыпяці дабрацца да вёскі Ляскавічы Пётрыкаўскага раёна. Смоліч радаваўся поспехам беларусізацыі і распаўсюду асветы: «Школа беларуская з 1923 году. Дзеці цяпер (па беларуску) лепш вучацца. Школа існуе з даўніх часоў. Была царкоўна-прыходзкая, цяпер 2х камплектная. Неграматных у сяле мала — і то найбольшы старыя (па 50–60 гадоў). Цяпер усе вучаць дзяцей. Месца хватае. У Пётрыкаўскай сямігодцы цяпер

вучацца 5–6 чалавек. Перад вайною 3 чал. скончылі гарадзкое вуч. У настаўнікі выйшла 2 чал. У вышэйшых школах ніхто не вучыўся».

Географ звяртае ўвагу і на эміграцыю, і на колькасць інвалідаў, і на тое, як людзі перажылі часы вайны і рэвалюцыі: «Выселілася ў Сыбір 4 сям’і, з іх адна вярнулася. У Амэрыку выехалі 2 яўрэіскія сям’і. Калекі — 1 інвалід вайны (бяз ног), 1 у лесе скалечыўся, 1 нямы, 1 аднавокі. Азяродаў у Ляскавічах няма. Вёска гэты год ужо 3 разы гарэла. У 1919–1921 гадох сядзелі бяз хлеба, мянлі адзежу на хлеб у Слуцчыне. У Баклані і Брынёве — паравыя млыны. Ярмарка — на Ільлю ў Пётрыкаве».

Аркадзь Смоліч спадзяецца пачуць ад сялян пра ўкараненне перадавых спосабаў вясці гаспадарку, але марна: «У плене было многа гаспадароў. Расказваюць свае ўражанні аб гаспадарцы, але на практыцы не ўводзяць навін». Навіны не ўводзяць таксама, бо «ўплыву агранома — няма. Аграном раз на два гады бывае».

Перажывае аўтар дзённіка за тое, што сяляне выпісваюць маскоўскія выданні, а арыентаваны на сялян мінскі часопіс «Плуг», у распрацоўцы канцэпцыі якога прымаў удзел сам Смоліч, вялікай папулярнасцю не карыстаецца: «Газеты выпісвае чалавек 18, найбольш «Крестыянскую газету», «Батрак». Падпіску збірае ізбач. Іншыя газеты і «Плуг» ёсць у хаце чытальні».

Захаваўся зроблены ў Ляскавічах здымак выпасу жывёлы: «Скаціна найбольш пасецца на полі. [...] Цяляты ссуць матку цэлае лета. Цялят ½ прадаюць.

[...] Лечыць скаціну мясцовы вэ- тэрынарны фэльчар. [...] Гадоў 40 назад дзяржалі украінскія валы. Іх прыводзілі на ярмаркі ў Пётрыкаве. Але стала цесна з выпасам і кормам і зьявілі».

Вярнуўшыся Прыпяццю ў Пётрыкаў, экспедыцыя рушыць па зямлі на поўнач, да вёскі Навасёлкі (сёння — Пётрыкаўскі раён). Смоліч фіксуе мясцовае вымаўленне: «Навасёлкі (або Кузьмічы)». Вёска разбурае прывычны стэрэатып Палесса як вельмі архаічнага і мала закранутага «цывілізацыяй» рэгіёну: «Па дарозе вяртаюцца скрозь крамяныя. Пачалі яе насіць, як пабудавалі завод у Навасёлках. [...] За 2 вярсты завод-пільня. Адкрыты ён у 1908 годзе. Цяпер рабочых 37 чал. Адноўлены працы былі ў 1925 годзе, але згарэў і летась увосень ізноў аднавілі. Рабочыя пэўны ўдзел у сходах прыймаюць. Для сялян завод дае заробкі — возяць на яго сырца. Матар’ялы возяць іншыя вёскі».

Які ў некаторых іншых вёсках, Смоліч звяртае ўвагу на асаблівасці мясцовых будаўнічых традыцый Навасёлкаў: «Хаты. Хат ёсць каля 300, з саламянай страхой толькі 1, рэшта крыты гонтамі і стружкай (найбольш), дражкай і дошкамі мени. Хлявы крыты саломай, ёсць і трэскай. Амшонах хлявоў ёсць 2–3. Салома з стрэх часта зьдзерта ў бяскарміць. Надта многа азяродаў». Захаваўся здымак аднаго з двароў у Навасёлках.

Далей экспедыцыя падаецца на ўсход. І вось у вёсцы Цідаў (цяпер — Калінкавіцкі раён) акурат натрапляе на палесскую архаіку: «Хаты ў Цідаве досыць бедныя, ёсць чыста палесскага тыпу з нізкімі шчытамі, накрытыя гнілымі дошкамі. Усе кабеты носяць андаракі. Вельмі пекныя пашы, але дорага хочуць за іх. Кашулі з натыканымі рукавамі, прынеслі свету белую з вусамі. Вяртаюцца тут запраўды яшчэ жыве. У Казловічах тая самая зьява. [...] Пяшчанымі пералескамі пад’язджаем к Даманавічам. Спаткалі дзьвёх кабет у поўным строі з гарсэцікам і андараком. Яны ехалі, відаць, да дохтара». З Цідава паходзіць некалькі фотаздымкаў мясцовых жыхароў у традыцыйных строях.

Экспедыцыя рушыла далей — у Мазыр (зноў), у Нароўлю.

Дзённік экспедыцыі, які ў гады сталінскіх рэпрэсій не пабаялася захаваць удава географа Алеся Смоліч, распавядае нам пра палесскую вёску напярэдадні «вялікага пералому». Спадзяюся, што ён у сваёй паўнаце яшчэ знойдзе свайго чытача — гісторыка, географа ці эканаміста.

Матэрыялы экспедыцыі былі апрацаваныя і рыхтаваліся да друку асобнымі томамі «Нарысы сельскай гаспадаркі Мазырскага Палесса», у якім яму Аркадзя Смоліча мусіў належаць артыкул «Нарысы сыстэмы ральніцтва на Палессі». Але, як выглядае, кніга свет не пабачыла. Прынамсі, яе няма ні ў зборах Нацыянальнай бібліятэкі, ні ў бібліяграфічным паказчыку «Летапіс друку Беларусі». Добра, што ацалелі хаця б чарнавыя матэрыялы.

З некаторымі фотаздымкамі, прыкладзенымі да дзённіка, можна будзе пазнаёміцца беспасярэдне на выставе «Аркадзь Смоліч. Жыццё за Беларусью...», якая адчыніцца ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча 4 кастрычніка.

